

POLITIKA U POLJSKOJ

Podaci o zemlji

Stanovništvo – 38,5 miliona

Teritorija – 312 679 km²

Godina sticanja nezavisnosti – 966.godina

Važeći ustav – usvojen 1997.godine

Šef države – Bronislaw Komorowski

Šef vlade – Ewa Kopacz

Jezici –

zvanični jezik: Poljski

u upotrebi: Kashubian (regionalno)

Vjera –

Katolici – 87,5%

Ateisti – 2,4%

Pravoslavci – 0,7%

Ostale religije – 1%

Najvažnije istorijske činjenice

Poljaci bez Poljske (1795 – 1918)¹

Na mapi Evrope nije bilo Poljske u period od 1795.godine do 1918.godine. Ruska carica Katarina izbrisala je Poljsku sa mape Evrope I podijelila je između Rusije, Austrije i Pruske ugovorom iz 1795.godine. U 18.vijeku nista neobicno nije bilo za zemlje da se mijesaju u unutrašnje poslove druge zemlje, te prostom primjenom sile neutralizuju njeno postojanje, ili prisvoje dio njene teritorije.

¹ Naslov ovog poglavlja je ujedno I naslov prvog poglavlja knjige "Poland in the Modern World" autora Brian Porter Szucs-a, i najvećim dijelom djelovi ovog poglavlja su preuzeti iz te knjige. Takođe, treba na umu imati da kratko poglavlje o istoriji Poljske, ne natoji da prikaže istoriju zemlje od prvih dana, već samo da izdvoji ukratko događaje koji sui mali važnost za razvoj savremenog političkog sistema zemlje

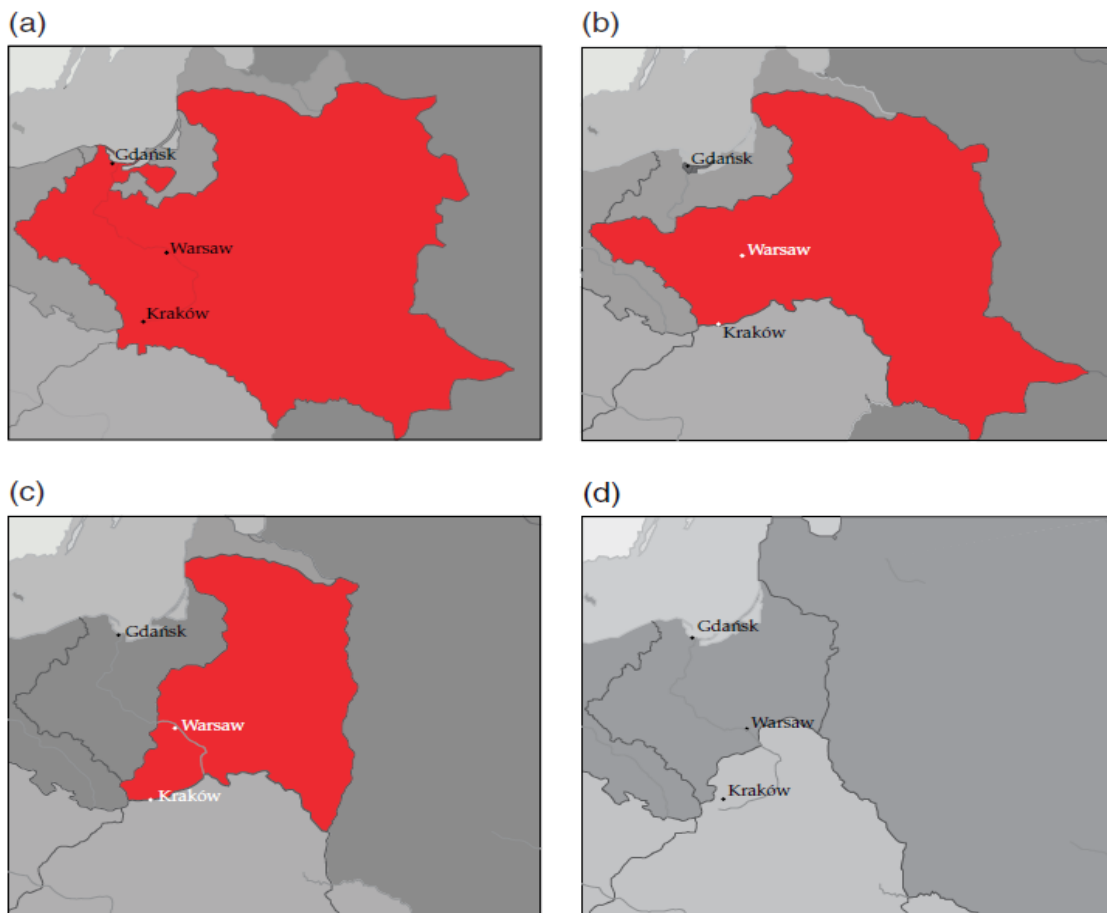

Figure 1.1 Partitions of Poland, 1772–1795: (a) The Polish–Lithuanian Republic in 1772; (b) The Polish–Lithuanian Republic after the First Partition (1772); (c) The Polish–Lithuanian Republic after the Second Partition (1793); (d) The Polish–Lithuanian Republic after the Third Partition (1795).

U istoriji Poljske izuzetno važan datum je 3.maj 1791. godine² kada je usvojen novi Ustav. Termini, dominantno nošeni idejama Prosvjetiteljstva, kao što su “pravda”, “nezavisnost”, “nacija” i prije svega “sloboda” prvi se put tada javljaju u zakonodavstvu Poljske. Sam čin pisanja Ustava u tom trenutku pokazao je, da uprkos prilikama koje su vladale u zemlji je zakon iznad bilo kojeg vladaoaca, a ne obratno. Ustav iz 1791.godine svojevrsna je Poljska reakcija na Revolucije iz SAD-a i Francuske (1776, 1789). Poslije novog talasa rascjepa 1799.godine (slika c) vojni prvak Tadeusz Kosciuszko (koji se borio i u Revoluciji u SAD-u) pokrenuo je pobunu u zemlji. Da bi ugušili pobunu, tri sile 1795.godine praktično su ukinule postojanje Poljske.

² 3. Maj je datum kada se do danas obilježava Dan ustava (Constitution day / Konstytucja 3 maja) glavni državni praznik u Zemlji

Granice uspostavljene ugovorom iz 1795.godine nijesu dugo bile na snazi. Razlog je bio nadasve jednostavan. Napoleon je u svojim pohodima u potpunosti poremetio granice tadašnje Evrope. Njegovi vojni uspjesi vodili su do stvaranja Varšavskog vojvodstva 1807.godine, podržanog od strane Napoleonove Francuske. Vojvodstvo je pored Varšave uključivalo i Krakov, Poznanj i Lublin, i brojni političari i intelektualci iz tog doba u Poljskoj gajili su nadu da je to nagovještaj povrtka nezavisnosti Poljske. No, Napoleonov krah u pohodu na Rusiju, te finalni poraz 1815.godine, vratio je ovu temu "pod tepih". Napredak je postojao samo na papiru. Na kongresu u Beču 1815.godine, vojvodstvo je postalo kraljevina Poljska, čiji kralj je bio Aleksandar Romanov, poznatiji po svom "redovnom poslu" ruskog cara.

Situacija će doživjeti radikalni zaokret u drugoj polovini 19. vijeka. 1863. godine poljski nacionalisti pokrenuli su pobunu na koju je vlast u Rusiji izuzetno oštro odreagovala. Svaki sljedeća pobuna bila je okarakterisana gotovo gerilskim načinom ratovanja Poljaka, što je, čak i u slučaju malih pobuna, predstavljalo izuzetno problem za vojsku Rusije. Problemi su bili veliki do te mjere da se ruski car pitao da li opstanak Poljske unutar carstva uopšte više ima smisla. U međuvremenu pruski dio Poljske priključio se njemačkoj kraljevini koju je objedinio njemačkim ujedinjenjem Oto fon Bizmark 1871.godine u pariskom dvorcu Versaj. Tako je, u tom dijelu zemlje počeo process tako-zvane *de-polonizacije (de-polonization)*. Školski sistem je u potpunosti reformisan, tako da su djeca u Poljskoj učila isključivo na njemačkom i ruskom jeziku, dominantno istoriju i kulturu ove dvije velike sile. Sve što je nativnim Poljacima bilo dozvoljeno jeste samo proslava 3.maja, kada su obično čitani isječci iz poljske literature okupljenim masama. To je ponajviše proslavilo vjerovatno najvećeg poljskog pisca Henrika Sjenkijeviča, dobitnika Nobelove nagrade za književnost 1905.godine. Sjenkijevič je puno pisao o Poljskoj, a njegova djela objavljivana su samo zato što je njihova radnja smješšana u daleku prošlost, sa tek aluzijama na sadašnji trenutak. Danas se smatra da je nemoguće proći kroz obrazovni sistem u Poljskoj bez čitanja Sjenkijeviča.

Sve to, iako je tadašnjim vlastodržcima poljske teritorije izgledalo bezazleno, ipak je vodilo jačanju nacionalnog identiteta i učinilo Poljski nacionalni pokret veoma jakim na svitanju 20.vijeka. Poslije više od vijeka, građani su se počeli osjećati dijelom nečega što su nazivali "Poljska".

Poljska u 20. vijeku

Poljska je ponovo proklamovana nezavisnom državom u novembru 1918. godine. Iako je period ponovne nezavisnosti Poljske države bio voma buran, obilježen prije svega donošenjem modernog Ustava Poljske 1921. godine, ali i ubistvom prvog poljskog predsjednika Narutowicz-a godinu kasnije, te državnim udarnom Jozefa Pilduski-a kojim je red zaveden tek 1926. godine, trajao je veoma kratko. Već 1. septembra 1939.

godine snage Hitlerove nacističke Njemačke počele su bombardovanje Gdanjska, čime je Drugi svjetski rat zvanično i započeo. Već sedamnaest dana kasnije, snage Sovjetskog saveza okupirale su istočne djelove Poljske, a zemlja se našla u svojevrsnoj pat poziciji poslije potpisivanja ugovora o nenapadanju Ribentrop – Molotov, na relaciji Njemačka – SSSR.

Manje pobune, najčešće u varšavskim getoima, prije svega 1943. ali i 1944. godine slave se u Poljskoj kao herojska borba poljskog naroda protiv nacističke čizme. Ipak, kao i cijelom dijelu kontinenta, slobodu Poljskoj donijela je 1945. godine sovjetska Crvena armija. Prema odredbama ugovora iz Postdama granice Poljske su se u velikoj mjeri promijenile: cijela zemlja je geografski „pomjerena“ 300 – 500 kilometara na zapad. Istorisjki Poljski dio teritorije na samom istoku pripojen je Sovjetskom savezu. Stanovnici tog dijela preselili su na Zapad i postali žitelji nekad njemačkih gradova: Wrocław-a (Breslau), Gdansk-a (Danzig) i Szczecin (Stettin). Poljska vlada vratila se iz izbjeglištva, ali tek zato da zatekne zemlju pod drugim „okupatorom“, našavši Poljsku pod snažnom dominacijom Sovjeta.

Ipak, Poljska se po mnogo čemu razlikovala od drugih režima koji su bili pod sovjetskom dominacijom. U Poljskoj je, kako primjećuju Linz i Stepan uvijek postojao značajan „faktički stepen društvenog pluralizma, što je uvećalo sposobnost etičkog civilnog društva da se odupre potpunoj totalitarnoj penetraciji“. Milovan Đilas, pišući o Poljskoj navodi „da Poljska nikada nije bila totalitarna država, ako ni zbog čega drugog, ono zbog toga što je jedan oblik duhovnog života – Katolička crkva – sačuvao izvjesnu mjeru autonomije. Isto tako seljački posedi su ostali u privatnoj svojini. Povrh svega toga zahvaljujući Varšavskom ustanku 1944. godine i oružanom i drugom otporu odmah posle rata, ogromna većina Poljaka primila je i novi režim i sovjetsku kontrolu nad zemljom bez ikakvih iluzija o sovjetskim „oslobodiocima“. Poljska je bila, u stvari, uglavnom policijska država.“

I pored toga što je Poljska bila dio Varšavskog pakta, i što je sporazum potpisan upravo na njenom tlu, zanimljivo je primijetiti da je poljska armija imala dugu patriotsku tradiciju, koja nije zanemarena ni u očima SSSR-a. To je i potvrđeno činjenicom da je Poljska bila jedina zemlja u Istočnoj Evropi u kojoj je za glavno-komandujućeg vojske postavljen građanin druge zemlje, to jest sovjetski maršal Konstantin Rokosovski. U očima Poljaka, pogotovo onih anti-režimski orijentisanih, ova činjenica nije dočekana sa oduševljenjem.

Svi elementi specifičnosti statusa Poljske u sferi SSSR dominacije, ali i raspoloženja unutar teritorija poljske države, *stopili* su se 1976. godine u svojevrsnu opozicionu struju nazvanu Komitet za odbranu radnika

(KOR) koju su formirali poljski intelektualci tog vremena. Ovaj socijalni savez, uz podršku Katoličke crkve³ pokazao je 1980.godine svoju snagu, kada je u Gdanjsku došlo do masovnih radničkih protesta iz kojih je nastala *Solidarnost*, sindikat sa milionskim članstvom i prva nezavisna organizacija radnika u Poljskoj. *Solidarnost* će odigrati ključnu ulogu u tranziciji Poljske ka demokratiji poslije pada Berlinskog zida i kraha real-socijalizma.

Tranzicija Poljske, i prelazak ka demokratiji, desio se pregovorima između vlasti i relativno snažne opozicije, pri čemu je važno da ni jedna ni druga strana nijesu bile sigurne u svoju snagu, i mogućnost da poraze rivale, tako da su i jedni i drugi bili spremni na izvjesne kompromise. Pregovori su počeli kada je u julu 1988.godine, razgovore o budućnosti Poljske lideru opozicije, i tada i dalje nelegalne *Solidarnosti* Lechu Walesi predložio general Kiszczak, ministar unutrašnjih poslova, što je Walesa prihvatio.

Pregovori su trajali 49 dana, od 6. februara do 5. aprila i vođeni su na raznim mjestima. Zvanično „glavni sto“ i „podstolovi“ za određena pitanja dešavali su se u vladi. Međutim, nezvanični razgovori i najvažniji dio pregovora učesnika vođen je u čuvenoj palati Magdalenka.

„Nakon pregovora o raznim detaljima, konačni sporazum za Okruglim stolom bio je sljedeći: legalizacija *Solidarnosti* i njegovih paralelnih seljačkih i studentskih struktura, uz garantovanu slobodu udruživanja i izražavanja u „okvirima demokratskog poretka“; preduzimanje neophodnih restriktivnih ekonomskih mjera; održavanje polu-slobodnih parlamentarnih izbora 4. i 18. juna 1989. godine i nekompetitivna distribucija mjesta u parlamentu: mandati u Sejmu (donji dom) od 460 mjesta dijele se tako što će 65% pripasti komunistima i njihovim saveznicima, a preostalih 35% opoziciji; za drugi parlamentarni dom Senat (gornji dom), koji će imati 100 mjesta organizuju se slobodni izborii svi mandati su podložni kompeticiji. Izračunato je da će ovakvom distribucijom mandata u parlamentu, čak i u najgorem scenariju za komuniste, oni zadržati većinu od 53% mjesta na zajedničkoj sjednici oba parlamenta doma koji biraju instituciju do kojeje režimu bilo veoma stalo – „jakog“ predsjednika Republike. Dogovorena hronologija ostvarivanja Sporazuma bila je sljedeća: poluslobodni izbori u junu 1989. godine (prije nego što se eventualno pogorša ekonomska situacija); dvije godine apstinencije od štrajkova; četiri godine bez kompetitivnih parlamentarnih izbora; najmanje šest godina za generala Jaruzelskog kao predsjednika Republike.“ (Darmanovic, 2002)

³ Nije bez značaja na ovom mjestu napomenuti da je 1978.godine, poljak Karol Wojtyła postao prvi ne-italijanski papa još od 15. vijeka. Wojtyła je izabran kao Papa Jovan Pavle II

Junski izbori u Poljskoj predstavljali su neku vrstu mirne, demokratske revolucije. Opozicioni kandidati osvojili su ubjedljivu većinu glasova, i samo dogovori iz Magdalenke spriječili su da to i pretoče u ubjedljivu većinu mandata. Za jedino tijelo za koje su bili održani u potpunosti slobodni izbori, Senat, Solidarnost je osvojila 99 od 100 mjesta! Dodatno, i preostalo jedno mjesto nije pripalo komunistima već nezavisnom kandidatu milioneru Henryku Stokosi.⁴

Bez obzira na rezultate izbora obje strane trudile su se da ispoštuju dogovor postignut u Magdalenki.

Struktura vlasti

Najveći problem, koji je gotovo u nasljeđe Poljskoj ostavio sporazum iz Magdalenke, bila je institucija jakog predsjednika države. "To je davalo mogućnost istorijskom lideru Solidarnosti, Lechu Walesi da kada bude na tu funkciju izabran, uspori institucionalizaciju demokratskog poretka. Priroda Solidarnosti, kao difuznog pokreta, sastavljenog od mnogih struja, samo je doprinijela da problem jakog predsjednika postane teži nego što bi inače bio.

Dodatno, primjer Poljske čuven je i po parlamentarnim izborima 1991.godine, kada je prvi i jedini put eksperimentisano sa proporcionalnim sistemom, bez izbornog praga, cenzusa. Tada je čak 29 stranaka "ušlo" u Parlament, a nijedna nije osvojila više od 14% glasova. To je dodatno stvorilo nepovoljne uslove za državu u tranziciji – kombinaciju jakog i u slučaju Poljske harizmatiskog predsjednika i krajnje fragmentiranog parlamenta, koji kao takav proizvodi veoma nestabilne vlade.

Ipak konsolidacije demokratije u Poljskoj nije postala upitna. Partije koje su nastale iz Solidarnosti se jesu pokazale izuzetno nespremne za normalan demokratski život, kada je na sljedećim izborima uveden census od 5% za partije, a 8% za koalicije. Uveliko reformisana komunistička partija sa svojim saveznicima uspjela je da osvoji većinu i formira Vladu. Dodatno, Aleksandar Kwaszniewski, jedan od glavnih vladinih pregovarača na pregovorima u Magdalenki, porazio je Walesu na predsjedničkim izborima 1995.godine. Strah od povratka komunizmu, prisutan u dijelu Poljske javnosti, pokazao se ipak neopravdanim. Tako-zvani post-komunisti prihvatili su sva pravila demokratske igre, i demokratija je zaista postala *jedina igra u gradu*.

⁴ Ovakvom neuspjehu komunista dodatno je doprinijelo to što su se odlučili za većinski sistem (first-past-the-post) na izborima za Senat. Da je dogovor bio da se ovi izbori održe po proporcionalnom sistemu komunisti bi osvojili makar 20 do 25% mjesta. S toga se i na ovom mjestu može govoriti o „velu neznanja“ to jest nepoznavanja pravila demokratskog života, koje je prema pisanju Prezwoorskog karakterisalo sve tranzicije u bivšim real-socijalističkim zemljama.

Događaji sa početka devedesetih oblikovali su politički sistem Poljske. Vlast u Poljskoj je podijeljena na tri grane, koje su nezavisne jedne od druge. Prema odredbama Ustava Poljske iz 1997. godine izvršnom vlasti danas rukovodi Predsjednik Poljske zajedno sa ministrima koje predvodi premijer. Zakonodavna grana vlasti je u rukama dva doma poljskog parlamenta: Sejma (donji dom) i Senata (gornji dom). Sudovi i tribunali u Poljskoj nosioci su sudske grane vlasti.

Predsjednik Poljske prvi je čovjek u državi i predstavlja garant kontinuiteta njene nezavisnosti. Predsjednik je vrhovni komandant oružanih snaga Poljske i kao takav imenuje vojne prvake. Predsjednik ima visoka ovlaštenja u oblasti spoljne politike, on je prvo lice spoljnopolitičkog aparata Poljske, ratifikuje i proglašava međunarodne ugovore, i u dogovoru sa ministrom vanjskih poslova donosi najvažnije odluke na spoljnopolitičkom planu. Predsjednik ima pravo da stavi veto na zakon, ali je dužan da ga potpiše ukoliko njegov veto preglasa tro-petinska većina u Parlamentu. Princip podjele vlasti predviđa da u velikom obimu akti predsjednika zahtijevaju saglasnost ili odobrenje premijera, međutim u određenim oblastima predsjednik države zadržava "ekskluzivitet". To između ostalog uključuje:

- Nominovanje i imenovanje Premijera
- Skraćivanje mandata Sejmu i raspisivanje novih izbora
- Imenovanje sudija
- Zahtijevanje od Sejma da imenuje predsjednika Nacionalne banke Poljske
- Potpisivanje ili odbijanje da potpiše prijedlog zakona
- Proglašavanje referendumu u zemlji (mada mu je za proglašavanje referendumu potrebna saglasnost Senata)
- Imenovanje predsjednika Vrhovnog i Ustavnog suda

Vlada, odnosno Savjet ministara (Council of ministers), što je češće u upotrebi u Poljskoj prvenstveno vodi računa o unutrašnjoj politici, ali je svakako važan element i u spoljnoj politici Poljske. Prema odredbama Ustava Poljske iz 1997. godine, na Savjetu ministara je da osigura dosljednu primjenu Ustava i zakona. Savjet ministara upravlja vladinom administracijom, ali je takođe nadležan i za cijelu državnu administraciju. Vodi računa o državnom trezoru, te usaglašava prijedlog budžeta. Na Savjetu ministara je da brine o implementaciji usvojenog budžeta, te ovo tijelo na kraju svake godine usvaja izvještaje o implementaciji budžeta. Na čelu Savjeta ministara je prvi ministar odnosno premijer, koji može imenovati i svoje zamjenike. Poslije izbora iz 2011. godine, mjesto premijerke zauzela je Ewa Kopacz i njen kabinet se sastoji od 17 ministarstava. Kopacz je na mjestu premijera Poljske naslijedila Donalda Tusk-a aktuelnog predsjednika Evropskog savjeta.

Zakonodavna vlast u Poljskoj u rukama je bikameralnog (dvodomog) Parlamenta. Sejm (donji dom) se sastoji od 460 poslanika, dok u gornjem domu, Senatu, ima 100 senatora. Da bi postao zakonom, predlog zakona mora proći odobrenje oba doma parlamenta u Poljskoj. Ukoliko nema saglasnosti među domovima, donji dom može preglasati gornji. Kada sjede na zajedničkoj sesiji predstavnici oba doma formiraju Nacionalnu Skupštinu (Zgromadzenie Narodowe / National Assembly). Ova Skupština okuplja se u tri prilike. Prva je prilikom inauguracije Predsjednika države, a druge dvije su: prilikom podizanja optužnice protiv Predsjednika pred Vrhovnim sudom (za šta je potrebna podrška dvo-trećinske većine u Nacionalnoj skupštini), te prilikom proglašenja nemogućnosti predsjednika da obavlja svoje dužnosti zbog zdravstvenog stanja. Do danas, Nacionalna skupština sastajala se samo prvim povodom.

Izborni i partijski sistem

Izborni sistem

Prema istorijskim udžbenicima Poljske, ova zemlja i njen narod poznaju instituciju izbora još od 1182. godine, kada je takođe postojala neka vrsta Sejma, koji je bio izborno tijelo. Ipak na ovom mjestu focus će biti isključivo na izbornim pravilima koja važe od kraha Berlinskog zida do danas, i koja su uticala na aktuelni partijski sistem u Poljskoj.

Prvi izbori poslije kraha real-socijalizma, i prvi višepartijski izbori u Poljskoj 1989. godine, definitivno nijesu bili slobodni i demokratski. Ne treba trošiti više riječi o tome, s obzirom na dogovoreno u Magdalenki da će unaprijed vlasti pripasti 65% mjesta, a opoziciji 35%. Dodatno, naredni izbori iz 1991. godine, jesu bili zvanično prvi slobodni, demokratski izbori u Poljskoj, ali zbog svojevrsnog eksperimenta sa izbornom procedurom (izbori bez izbornog praga), ni ovi izbori nijesu predstavljali stabilizaciju izbornih pravila. Preko 100 partija je učestvovalo, 29 ih je steklo parlamentarni status, a nijedna opcija nije dobila preko 14% glasova. Dodatno, izlasnost na ovim izborima je bila tek preko 40%. U međuvremenu, 1990. godine na oktobarskim izborima Lech Walesa postao je prvi predsjednik Poljske izabran od naroda.

Ovi izbori, bez obzira na očigledan nedostatak demokratske prakse važni su iz današnje perspektive zato što se uspostavljeni tip izbornog sistema nije mijenjao.

Pravo glasa imaju svi građani Poljske koji, ne kasnije od dana izbora, pune 18 godina. Validnost izbora i potvrdu izbornih rezultata vrši Vrhovni sud Poljske.

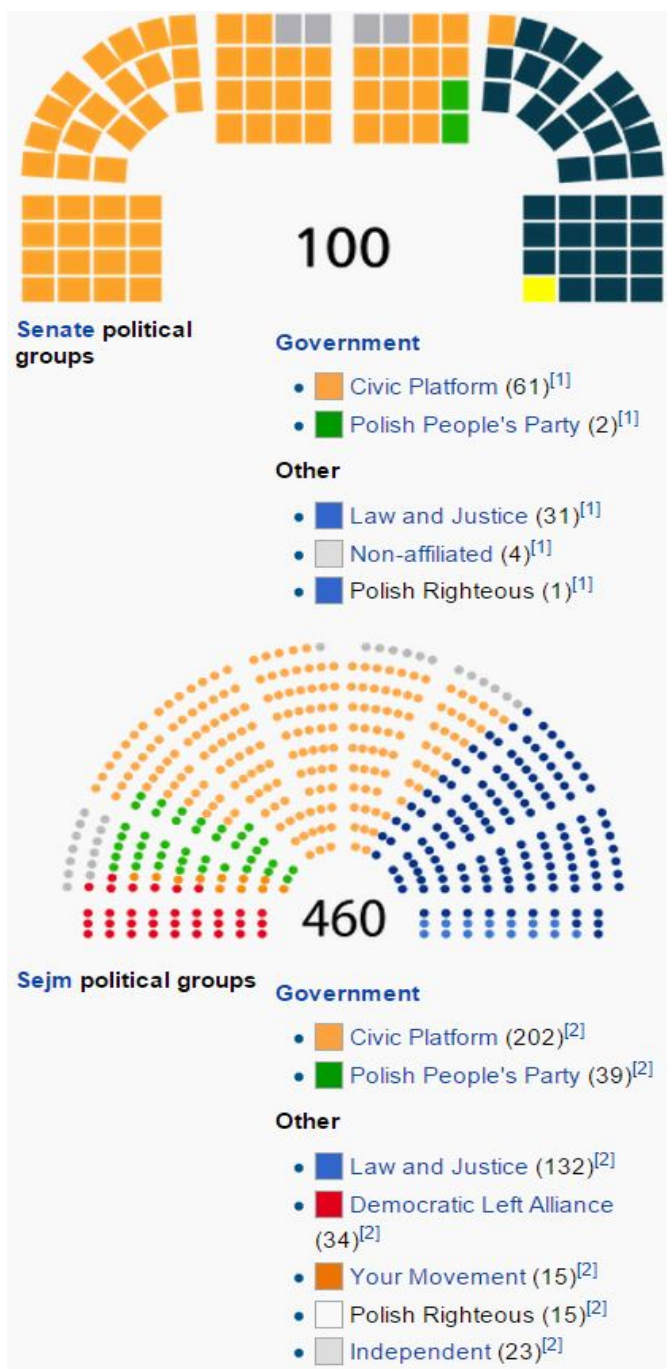
Prvu figuru poljskog političkog sistema, predsjednika, biraju građani poljske direktnim putem, na slobodnim izborima, tajnim glasanjem uz univerzalno pravo glasa. Predsjednik Poljske dobija petogodišnji

mandata, i ima pravo na jedan re-izbor. Samo građanin Poljske, koji minimalno na dan izbora napuni 35 godina, i ima puna izborna prava na izborima za Sejm, može postati kandidat za predsjednika države. Njegovu/njenu kandidaturu treba potpisima da podrži 100 000 građana Poljske sa pravom glasa na izborima za Sejm. Kandidat koji na izborima osvoji više od pola validnih glasova postaje Predsjednik Poljske. Ako nijedan od kandidata ne osvoji više od pola validnih glasova, 14 dana, poslije izbornog dana, organizuje se drugi krug izbora za Predsjednika. Dva kandidata koja su u prvom krugu glasanja osvojila najviše glasova nadmetaće se u drugom. Ko, od ta dva kandidata, u drugom krugu osvoji više glasova, postaje Predsjednik Poljske.

Zakonodavnu granu vlasti, Sejm (donji dom) i Senat (gornji dom poljskog parlamenta) biraju građani Poljske na slobodnim, direktnim izborima putem tajnog glasačkog listića sa univerzalnim pravom glasa. Sejm čini 460 poslanika (Deputies), dok je Senat sastavljen od 100 Senatora. Izbore za Sejm i Senat raspisuje Predsjednik države, i oni moraju biti održani neradnog dana, najkasnije 90 dana od isteka četvorogodišnjeg mandata poslanicima Sejma i Senata. U slučaju skraćivanja mandata Sejmu, što se može desiti ako se o tome saglasi dvije-trećine poslanika Sejma ili ukazom Predsjednika Poljske, izbori za novi sastav moraju biti raspisani ne kasnije od 45. dana, od dana skraćivanja mandata Sejmu. U slučaju skraćivanja mandata Sejmu, automatski se skraćuje mandat i Senatu.

Svaki građanin Poljske, koji ima pravo glasa, i ne kasnije od dana održavanja izbora za Sejm puni 21 godinu, može biti kandidat da postane poslanik u Sejmu. Sličan princip primjenjuje se i na kandidate za Senatore u Poljskoj, s tim što je starosna granica pomjerena na 30 godina u slučaju kandidata za Senat. Ustavom je propisano pravilo da nijedna osoba ne može biti istovremeno kandidata na izborima za Sejm i Senat. Poslanike u Sejmu biraju građani proporcionalnom metodom, sa izbornim pragom za partije od 5%, a za koalicije 8%. Glasovi se pretaču u mandate uz pomoć d'Hondt-ovog metoda od prvih izbora, sa pauzom u periodu od 1997 do 2002. godine kada je korišćen Sainte-Lague-ev metod. Stotinu senatora biraju građani u 100 izbornih jedinica, po principu jedna izborna jedinica – jedan senator.⁵ Na izborima za Senat zadržan je prosti uninominalni većinski sistem, first-past-the-post.

⁵ Poljska je reformisana u 100 izbornih jedinica na izborima za Senat tek 2011. godine. Do tada, stotinu Senatora je bilo birano u 40 izbornih jedinica.

Slika 1: Sastav Sejma i Senata poslije parlamentarnih izbora 2011.godine (preuzeto sa Wikipedia-e)

Naredni, redovni parlamentarni izbori u Poljskoj zakazani su za oktobar 2015. godine.

Izbori za predsjednika Poljske biće održani 10. maja 2015. godine. Do, 26. marta ove godine, što je bio krajnji rok, 11 kandidata predalo je traženih 100 000 potpisa podrške, i njih 11 biće kandidati za predsjednika

Poljske u narednih 5 godina. Među njima je i aktuelni predsjednik Bronislaw Komorowski, koji ima pravo na još jedan mandat.

Partijski sistem

Partijski sistem Poljske veoma je turbulentan. Tranzicija iz komunističkog mono-partizma u partijski pluralizam bila je veoma zanimljiva. Najvažnija opoziciona snaga iz vremena komunizma, Solidanost, bila je kao i u mnogim zemljama, konglomerat različitosti ujedinjenih oko jednog cilja – svrgavanja komunista. Kada je taj cilj i ostvaren, suštinske različitosti u političkim stavovima počele su da izlaze na vidjelo, što je vodilo cijepanju partije i fragmentaciji partijskog sistema Poljske. Konsolidaciji nijesu doprinijeli, već čuveni i nekoliko puta pominjani izbori iz 1991. godine, kada je učestvovalo preko 100 partija, a u situaciji bez izbornog praga, odnosno cenzusa, njih 29 steklo parlamentarni status.⁶

Dominantna podjela u Poljskoj, među partijama je na bivše komuniste, koji su poslije kraha real-socijalizma u zemlji postali social-demokrate, kao i partija nastalih uglavnom cijepanjem Solidarnosti, koje se ideološki profilisu kao partije desnog centra. Socijal-demokrate su se pokazale u prvim godinama poslije konsolidacije demokratije kao mnogo koherentnija politička snaga. Ponajviše zahvaljujući velikim turbulencijama unutar desnog bloka, cijepanju partija, uspjeli su vrlo brzo, već na izborima 1993. godine, da “povrate” vlast. Njihova blaga dominacija trajala je sve do 2005. godine, iako su u period od 1997. do 2001. godine, opozicionari uspjeli da se konsoliduju i formiraju parlamentarnu većinu.

Parlamentarni izbori u Poljskoj 2005. godine, donijeli su važne promjene u političkom životu Poljske, a ponajviše u partijskom sistemu zemlje. Najprije, Savez demokratske ljevice (SLD) nasljednik komunista, nije više najjača partija u Poljskoj. Takođe, dominantni rascjep u partijskom sistemu zemlje se ne odvija više na relaciji ex-komunisti – ex-Solidarnost. Nove grupe koje dominiraju političkim sistemom Poljske su partija Pravo i Pravda, koja promoviše nacionalističke, konzervativne vrijednosti, a sa druge strane partija Građanska platforma, koja promoviše konzervativno-liberalne vrijednosti.

Najvažnije političke partije u Poljskoj

Građanska platforma (Platforma Obywatelska, PO / Civic Platform) – osnovana je 2001. godine, od strane tri tada istaknuta političara u Poljskoj: Andrzej Olechowski, Maciej Plazynsky i Donald Tusk. Već tokom prvog mandata od osnivanja partije, u period od 2001. do 2005. godine, prva dvojica su napustila partiju

⁶ Među partijama koje su ušle u Parlament bila je tada i partija Poljski ljubitelji piva (Polska Partia Przyjaciół Piwa / Polish Beer-Lovers' Party) predvođena popularnim komičarem Janusz-om Rewinski-im.

ostavivši Tusk-a kao jedinog lidera. Tusk je uspješno vodio partiju do današnjeg statusa koji uživa, najjače partije u Poljskoj. O tome svjedoči da su i aktuelni Predsjednik države, Bronislaw Komorowski, kao i premijerka Ewa Kopacz, članovi upravo ove partije. Građanska platforma se profilise kao partija liberalno-konzervativne ideologije, baštineći demo-hrišćanske vrijednosti i liberalizam. Građanska platforma dio je Evropske narodne partije (European People's Party – EPP)

Pravo i Pravda (Prawo i Sprawiedliwość, PiS / Law and Justice) – konzervativna je politička struja u Poljskoj. Sa 138 poslanika u Sejmu, i 30 Senatora, partija Pravo i Pravda druga je najveća u Poljskoj, poslije Građanske platforme. Partiju su 2001. godine osnovala braća blizanci Lech i Jaroslaw Kaczynski. Nekoliko istaknutih lidera ove partije, uključujući i njenog predsjednika Lecha Kaczynski-og, koji je u to vrijeme bio i Predsjednik Poljske, poginulo je u avionskoj nesreći 2010. godine. Pravo i Pravda baštini vrijednosti konzervativizma, i zalaže se za ekonomski intervencionizam. Iako partija danas ima umjereno skeptične stavove prema članstvu Poljske u Evropskoj uniji, dio je porodice Evropski konzervativci i reformisti (European Conservatives and Reformists – ECR).

Pored ove dvije, danas najveće partije u Poljskoj postoji još nekoliko onih koje možemo okarakterisati kao partije “srednje veličine”.

Savez demokratske ljevice (Sojusz Lewicy Demokratycznej, SLD / Democratic Left Alliance) - tipična je socijal-demokratska partija u Poljskoj. Jedna je od najstarijih političkih partija u zemji, s obzirom na to da je osnovana još 1991. godine, u tom trenutku još kao svojevrsni savez partija koje su se ideološki pozicionirale u lijevom centru političkog života Poljske. Zvanično iz saveza prerasla je u jedinstvenu partiju 1999. godine. Osnovna baza glasača ove partije dolazi iz srednjeg staleža Poljskog društva. Partija danas uglavnom kritikuje ekonomske reforme, zbog svoje desne profilacije, ne poričući potrebu za reformama. Brojni njeni članovi bili su dio Komunističke partije Poljske prije pada real-socijalizma. SLD je treća najjača partija u Poljskoj, prema rezultatima Parlamentarnih izbora 2011.godine.

Poljska narodna partija (Polskie Stronnictwo Ludowe, PSL / Polish People's Party) – najdosljednija je partija u Poljskoj u propagiranju demo-hrišćanskih vrijednosti. Riječ je o partiji koja se snažno zalaže za reforme u poljoprivrednom sektoru, sporiju privatizaciju zemlje i snažniji upliv države u pitanja ekonomije. Partija se protivi abortusu, istopolnim brakovima, legalizaciji lakih droga, a zalaže se za to da obrazovanje i sistem zdravstvene zaštite obavezno budu državni. Poljska narodna partija trenutno je dio koalicije koja tvori parlamentarnu većinu u Poljskoj, kao manji koalicioni partner Građanske platforme.

Tvoj pokret (Twój Ruch, TR / Your Move) – formalno je jedna od najmlađih partija u Poljskoj. Osnovana je 2013. godine kao nastavljač partije Ruch Palikota (Palikot's Movement / Palikotin pokret) koja je bila poznata još i kao Pokret podrške. Riječ je o partiji liberalne orijentacije, među čijim političkim zadacima je legalizacija abortusa u Poljskoj, istopolnih brakova, spuštanje starosne granice za glasače na 16 godina, ukidanje vjeronauke kao predmeta u školama... Na njenom čelu i danas je Janusz Palikot. Uoči izbora za Evropski parlament 2014. godine partija je bila dio Europa Plus predizborne koalicije kratkog životnog vijeka.

Ujedinjena Poljska (Solidarna Polska, SP / United Poland) – partija je poljske desnice. Partija je osnovana 2012. godine, kada je Zbigniew Ziobro, do tada poslanik u Sejmu Prava i Pravde, izbačen iz stranke zbog neposlušnosti. Ziobro, prepoznat kao predvodnik konzervativne nacionalističke struje u partiji Prava i Pravde, tada je sa svojim pristalicama osnovao Ujedinjenu Poljsku. Ova partija najprepoznatljivija je po svom zalaganju za takozvani porez “debele mačke”, što podrazumijeva dodatno oporezivanje svih koji zarađuju preko 10 000 zlota (2 400€) mjesečno. Takođe, Ujedinjena Poljska aktivna je i u kampanji protiv gradnje nuklearnih elektrana u zemlji.

Prema rezultatima Parlamentarnih izbora u Poljskoj iz 2011. godine, osam političkih partija steklo je parlamentarni status u Sejmu, a od njih osam, četiri imaju svoje predstavnike i u Senatu.

Literatura

Darmanovic, S. (2002). *Demokratse tranzicije u Juznoj i Istocnoj Evropi*. Podgorica: Pravni fakultet, Unvierzitet Crne Gore.

Kemp-Welch, A. (2008). *Poland under Communism - a Cold War History*. New York: Cambridge University Press.

Leslie, R. F. (1983). *The History of Poland since 1863*. Cambridge: Cambridge University Press.

Porter, B. (2014). *Poland in the Modern World: Beyond Martydrom*. West Sussex: John Wiley & Sons.

Prazmowska, A. (2010). *Poland - a modern history*. London: I.B. Tauris and Co.

Sanford, G. (2002). *Democratic Government in Poland - constitutional Politics since 1989*. London: Palgrave Macmillan.

The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April 1997